

LUCIJA STEPANČIČ

Italo Calvino: *Kozmokomične* (prevedla Irena Trenc – Frelih). Radovljica: Didakta 2001 (zbirka Gostosevci).

Kozmokomične? Že dolgo ni bilo naslova, ki bi, tako elegantno sestavljen, toliko obetal, če ni že avtorjevo ime solidna garancija. Pred samim branjem bi bilo vredno vpreči lastno domišljijo in jo preizkusiti v predstavah, ki jih vzbuja kombinacija kozmičnega in komičnega: zveza očitno deluje tudi izven besednih iger. Bodo pričakovanja izpolnjena?

Naj kar takoj povem, da pri tem ni treba odpisati morebitnih predsodkov do znanstvene fantastike. Inteligenca, ki loči Calvina od siceršnjega dometa tega žanra, pomeni prav obetavno razliko. Tako je odveč strah, da nas bo avtor, kot je pri žanru pač v navadi, kar takoj zasul z bombastičnimi izmišljijami. Znanost je postala fantastična na popolnoma nov način. Calvinu gre za poetične potenciale naravoslovnih znanosti: za arogantno razsipnost s prostorom in časom, kakršno si privošči astronomija, za dražljivo flegmatičnost zoologije, za retoriko geologije, njeno muhavost in vzvišenost. Za nedoumljiv patos prostorov, ki jih nikoli ni videlo nobeno (človeško) oko, in za jalove vzdihe časov, ki niso za sabo pustili nobene sledi. Seveda pa potrebujemo Calvina, da nedoumljivo in nepredstavljivo postane tudi komično: pogled, ki je sposoben videti smešne plati nujnosti, da se neoprijemljivost sublimnega neizogibno preceja skozi antropomorfne zastavke, skozi omejenost in perspektivna popačenja. Divja lepota stvarjenja je predstavljena skozi memoarje rahlo senilnega veterana. "Vi se tega ne spominjate, jaz pa se", nas nenehno opozarja stari Qfwfq. Njegov hripav glas brezoblično večnost prev

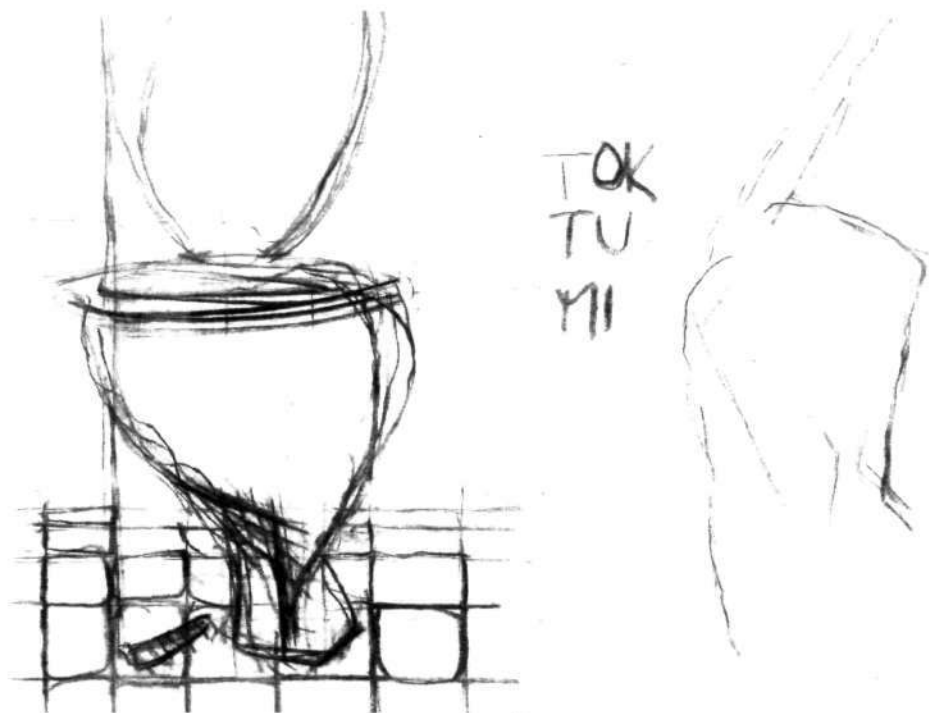
distance pa se iztekajo v melanholijo očesa, ki je že vse videlo, v koprnečo vsevidnost. Tako se tudi ne moremo neznansko zmotiti in *Kozmikomične* na kratko opisati kot karikiraturu znanstvenih hipotez.

“Vsaka točka na vsakem izmed nas je sovpadala z vsako točko na vseh drugih v eni sami točki, v tisti, kjer smo bili vsi”, se omenjeni senior spominja svoje ljubezni v času velikega poka. “Toda če je v točki postelja, zasede vso točko, zato ne *hodiš* v posteljo, temveč *si* v njej, kajti vsi, ki so v točki, so tudi v postelji. Zato je bilo neogibno, da je bila v postelji z vsakim izmed nas.” Namigi pa izgubljajo svojo spotikljivost ob dejstvu, da sreča in nesreča nista v rokah ljubljene osebe, pač pa se nepredstavljivo odvijata le kot izid globoko brezosebne kozmične tombole. Kaj hitro je namreč jasno, da “gospe Ph(i)Nk, njenih prsi, bokov, oranžne halje ne bomo več srečali ne v tem sistemu galaksij ne v katerem drugem.” Epizodnost, ki jo uveljavlja oblika kratkih zgodb, občutek nepovratne izgube še stopnjuje.

Geneza, videna skozi monokel, skozi operno kukalo, prinaša situacije, ki so vrtoglavo dinamične ali pa tako prazne, da kar izzivajo. “Sredi teme smo sanjali o drugi temi, ker nam ni prišlo na misel nič drugega”, priznava Qfwfq, obenem pa nas izziva, da sanjamo “o stokrat temnejši in različni in žametasti temi.” Bralčeva domišljija je kar nekajkrat na preizkusu, saj mora domisliti razgled na Zemljo z Lune, ko je bila ta (menda v resnici) še veliko bliže našemu planetu, z vsemi pripadajočimi prostorskimi preigr

domišljije v tem, čemur običajno pravimo civilizacija podobe? Se bo moč, da prikličemo *odsotne* podobe, še naprej razvijala v človeštvu, ki ga čedalje bolj preplavlja povodenj vnaprej izdelanih podob?" Omenjena sposobnost je bila v preteklosti močno cenjena, pa ne le zaradi primanjkljajev na področju reprodukcijske tehnike. Vizualizacija, ki pospešuje empatijo, je bila svoje čase uporabljana v verske namene (duhovne vaje Ignacija Loyolskega), Calvinu pa je kratkomalo pri srcu. Pomeni mu vrednoto, enako pomembno za pisatelja in bralca. Jo bo mogoče ohraniti?

Možnosti menda ni prav veliko, na prvi pogled preostaja le še reciklaža izgotovljenih podob, hiperprodukcija v novih kontekstih. Komaj kaj bolj obeta-ven je nasproten pristop, omejevanje in askeza, začenjanje od začetka, tako rekoč iz nič. Tretje možnosti avtor v tem kontekstu sicer ne omenja, jo je pa sam do popolnosti realiziral: v domala vseh njegovih delih je prisotna latentna slikovitost, "moč, da z zaprtimi očmi izostrujemo videnja, dosežemo, da iz vrstice črk na belem papirju izstopijo barve in oblike, da *mislimo* v podobah." Na ta način je mogoče razumeti paradoks, da se izbruhi fantazije generirajo z ekonomično izbiro sredstev.

Bohotna fantazija in ostra inteligenca sta sestri, in to dvojčici. Enojajčni. Izčiščeno intelegibilnost svojega domišljjskega sveta je teoretično predstavil 15. avgusta 1970 v dnevniku *Le Monde*. Natisnjen je njegov prispevek z mednarodnega simpozija o fantastični literaturi, kjer poudarja, da zakonitosti, ki vladajo stvarnem, vzbujajo veliko večje začudenje kot kateri koli "fantastičen" dogodek. Sistemi, vzorci, simetrije, ki se skrivajo v dogajanju, mreža odnosov in medsebojnih odvisnosti, v vsem tem se kristalizira začudenje nad svetom, ki samo po sebi poraja čudežnost. Tudi v *Kozmikomičnih* prevladuje vtis, da so zapleti še najmanj pomembni: domiselnost fabuliranja usmerja igra detajlov, ki v živahnih premenah konteksta neprestano spreminjajo pomen.

Stvar očitno deluje. Elementi prizemljenosti (ki tako ali tako vedno preostajajo, vede ali nevede), se tukaj z novim paradoksom obračajo v najbolj fantastične šale: omemba tete ali špagetov je v takem kontekstu nekaj najbolj smešnega, kar si je sploh mogoče zamisliti. Značilno vzdušje poskočnega minimalizma med drugim obuja tudi spomin na sočasno slikarstvo: ničelne točke tedanjih izmov, ki vedno znova preigravajo vse od začetka, so polne skrivnostnega dinamizma neznanega izvora. Nad frivolnostjo tovrstnih izzivov pa visijo oblaki usodnega ahasverstva: dejstvo, da nam o velikih poglavjih stvarjenja govori vedno znova ista oseba (čeprav posamezne zgodbe ločijo milijoni in milijarde let). Medsebojni odnosi, pa ne samo ljubezenski, pridobijo tragi-komično resonanco. Tako kot spomin na malo sestrico, izgubljeno v času, ko so se pričele strjevati površine planetov. Dokler je ni "leta 1912, srečal v Canber